

Tarkastusvaliokunta 16.2.2021

K 15/2020 vp

Asiantuntijalausunto koskien lastensuojelupalveluiden valvontaa

Ammatillisten perhekotien liitto ry

Ammatillisten perhekotien liittoon kuuluu tällä hetkellä 75 jäsenperhekotia, joissa hoidetaan n. 450 huostaan otettua lasta ja nuorta. Tämä lausunto perustuu liiton jäsenperhekotien kokemuksista nouseviin näkökulmiin, alan yhteistyötahojen kanssa käytyihin neuvotteluihin sekä liiton toimimiseen monissa valtakunnallisissa työryhmissä.

Tarkastusvaliokunta on pyytänyt näkemystä, mitkä ovat valvonnan suurimmat epäkohdat

- 1) Suurena ongelmakohtana on se, että valvonnan suorittajat eivät vastaa ammatillista vaatimustasoa. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja koulutus eivät takaa kykyä käsitellä sijaishuollossa vastaantulevia hoidollisia ja kasvatuksellisia tilanteita.
- 2) Toisena suurena ongelmakohtana on se, että valvonta lähtee pitkälti liikkeelle epäluottamuksesta ja lähtökohtaisten epäkohtien etsimisestä.
- 3) Kolmanneksi vallitseva valvonta perustuu yksipuolisesti ajatukseen lapsen oikeuksista huomioimatta tosiasiaa, että lapsi, erityisesti huostaan otettu lapsi, tarvitsee aikuisen tarjoaman turvallisen huolenpidon. Kun kasvattajilta viedään oikeudet kasvattaa lasta, seuraukset ovat enenevässä määrin luettavissa lehtien palstoilta mm. nuorten rajattomana ja väkivaltaisena käytöksenä.

Valiokunta on myös pyytänyt näkemystä, miten valvontaa voisi parantaa.

- 1) Valvontaryhmään tulisi kuulua myös hoito- ja kasvatusalan ammattilaisia sekä käytännön työn tekijöitä. Ammattilaiset omaavat kyvyn hahmottaa lapsen elämän ja toimintayksikön kokonaistilannetta.
- 2) Vastakkain asettelu ja epäluottamus tulisi muuttaa yhteistyöksi ja yhteiseksi pyrkimykseksi taata lastensuojelun tavoitteiden mahdollisimman hyvä toteutuminen. Kaikkien yhteinen tavoite on lastensuojelun hyvän laadun toteutuminen niin, että lapsi saa suunnitelmallista ja yksilöllistä huolenpitoa ja kasvatusta.
- 3) Valvonnan lähtökohdan tulee muuttua idealistisesta lasten oikeuksien painottamisesta niin, että kasvattajille on taattavaa oikeus kasvattaa ja asettaa rajoja ilman, että he joutuvat työskentelemään lisääntyvän syyteuhan varjossa. Huostaan otetuilla lapsilla tulee olla sama oikeus huolenpitoon kuin kodeissaan asuvillakin lapsilla. Kun täysin perustelluista kasvatuksellisista syistä rajoitetaan esim. kännykän käyttöä tai lapsen liikkumista, niin se tulee mahdollistaa ilman pelkoa syytetoimista.

Nyt lausunnon kohteena olevassa kertomuksessa on yksi erityisen huomioitava valvontaa koskeva kohta: "Kuntien vastuulle kuuluva perhehoidon valvonta on puutteellista. Aluehallintovirastolla ei ole riittäviä toimivaltuuksia kotona tapahtuvaan perhehoidon valvontaan."

Tämä eduskunnan oikeusasiamiehen lausunto on kahdessa kohtaa sekä puutteellinen että virheellinen.

1) Ensinnäkin lausuma on selkeä esimerkki siitä, miten ammatilliset perhekodit määritellään sijaishuoltokentässä juridisesti väärin, valitettavasti jopa eduskuntaa myöten. Ammatilliset perhekodit ovat perhehoitolaissa sekä Korkeimman oikeuden päätöksessä (KHO:2020:49) selkeästi määritelty juridisesti ja toiminnallisesti perhekotivanhempien kotona tapahtuvaksi perhehoidoksi ja kuuluvat siten yksiselitteisesti perhehoidon piiriin.

2) Toiseksi ammatilliset perhekodit ovat kuntien valvonnan alla ja aluehallintovirastoilla on täydet toimivaltuudet ammatillisten perhekotien valvontaan ja ne myös suorittavat sitä aktiivisesti.

Tämä lakiin perustuva ammatillisen perhekodin määritelmä on edelleen (Perhehoitolaki tullut voimaan vuonna 2015!) epäselvä monilla viranomaistahoilla ja siitä nousee monia valvontaan ja toimintaan liittyvien ohjeistusten ristiriitaisuuksia. Valvonnassa ammatillisia perhekoteja käsitellään enenevässä määrin laitoshoidon yksikköinä ja niihin kohdistetaan laitostamailman vaatimuksia ja käytäntöjä, jotka eivät ole siirrettävissä kotona annettavaan perhehoitoon. Käytännön esimerkkinä lääkehoitosuunnitelma ja siihen liittyvät vaatimukset, kuten lääkehoitoluvan suorittaminen teoria- ja näyttökokeineen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa Turvallinen lääkehoito-oppaassa ammatilliset perhekodit kuitenkin määritellään selvästi perhehoidon ja sen ohjeistusten piiriin.

Kuntien toiminnassa ammatillisten perhekotien kanssa on tapahtunut lainvastaisuuksia, joihin hallinto-oikeus on jo puuttunut ja todennut sosiaalitoimen toimineen ammattitaidottomasti ja virheellisesti. Käytännön esimerkkinä tilanteet, joissa sosiaalitoimi ottaa neuvottelematta, perustelematta ja kuulematta lapsen pois ammatillisesta perhekodista eikä ole pyydettyäkään toimittanut sijaishuoltopaikan muutospäätöstä perhekodille. Tällaisessa toiminnassa sosiaalitoimi on menetellyt juridisesti väärin. Lastensuojelulain hallituksen esityksen (HE 252/2006) kuulemista koskevan säädöksen (42§) yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan seuraavasti: Säännöksessä mainitulla henkilöllä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on, tarkoitettaisiin yleensä myös perhehoitajia. Perhehoitajia on siten nykyiseen tapaan kuultava sijaishuoltopaikan muuttamista ja huostaanoton lakkaamisesta koskevista asioissa. Säännöksen soveltamisen piirissä on ensinnäkin perhehoitajalaissa tarkoitetut perhehoitajat, jotka toimivat kunnan kanssa solmimansa toimeksiantosopimuksen perusteella. Lisäksi kyseessä on lääninhallituksen luvalla toimivat sosiaalihuoltolain 26§:ssä tarkoitetut perhekodit eli yksityiskodit, joissa annetaan perhehoitoa. Jos valituskelpoista päätöstä ei ole annettu perhehoitajilla, niin päätös paikan muutoksesta ei ole saanut lainvoimaa.

Kuten eduskunnan oikeusasiamies toteaa, kuntien lastensuojelun yleinen voimavarojen puute ja erityisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden huono saatavuus ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus heikentävät lastensuojelupalvelujen laatua. Lastensuojeluviranomaiset eivät ehdi riittävästi käydä sijaishuoltopaikoissa eivätkä tunne riittävän hyvin lasten olosuhteita ja kohtelua. Sijoitettujen lasten oikeus tavata sosiaalityöntekijäänsä henkilökohtaisesti ei toteudu lastensuojelulain mukaisesti. Kun sosiaalityöntekijä ei pysty ammatillisesti arvioimaan lapsen tilannetta eikä näe tarpeelliseksi yhteistyötä sijaishuoltopaikan kanssa, niin he tekevät lapsen koko elämää koskevia vääriä ratkaisuja.

Kun puhutaan valvonnan kohdentamisesta ja pyrkimyksenä on lastensuojelulain laadukas toteutuminen, niin edellä oikeusasiamiehen toteama ja sijaishuoltokentän kokemus puoltavat vahvasti valvonnan selkeää kohdentamista myös viranomaistahoihin, sosiaalitoimeen ja sosiaalityöntekijöiden toimintaan.

Valiokunta on pyytänyt näkemystä lastensuojelupalveluiden omavalvonnasta

Toimiva omavalvonta täyttää pitkälti valvonnan tarpeen. Se ohjaa omaehtoiseen toiminnan tarkasteluun ja päivittämiseen. Jokainen vastuullinen toimija haluaa tehdä työnsä mahdollisimman hyvin ja tarjota kullekin lapselle tälle parhaiten sopivan yksilöllisen hoidon ja kasvatuksen. Tähän omavalvonta on toimiva väline.

Huonoa tällä hetkellä on se, että omavalvontalomakkeet, kuten valvonta muutenkin, ovat viranomaisten määrittelemiä ja siitä johtuen osittain ulkokohtaisia. Yhteistyö alan toimijoiden kanssa mahdollistaisi omavalvonnan monipuolisen kehittämisen lastensuojelun sisäisen laadun takaamiseksi.

Ammatillisten perhekotien liitto ry
Juhani Santala
puheenjohtaja